

7. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. – К.: Радянська школа, 1988. – 189 с.
8. Культура жизни личности: Проблемы теории и методологии социально-психологического исследования / Л.В. Сохань, В.А. Тихонов, Е.А. Донченко и др. – К.: Наукова думка, 1988. – 192 с.
9. Шевченко Г.П., Євтух М.Б. Взаємодія мистецтва в світлі духовної культури майбутнього вчителя / Проблеми формування загальнолюдських цінностей в процесі психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя. Зб. доп. міжнар. наук.-практ. конф. 26–30 червня 1991. – Вінниця, 1991. – С.130–133.
10. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе: Учеб.-метод. пособие. – К.: Радянська школа, 1995. – 144 с.

УДК 371. 036

І.І. Чепела

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність даної статті зумовлюється необхідністю пошуку нових ефективних засобів формування ціннісних орієнтацій студентської молоді. За дослідженнями науковців виявлено недостатній рівень розвитку ціннісних орієнтацій. Превалюють фізичні цінності (А. Донців). Відбувається переоцінка тих норм, що склалися за комуністичного ладу. Проте під впливом засобів масової інформації (Н. Ганнусенко) та низьким рівнем духовного розвитку (не читання класичної літератури, мала обізнаність з мистецтвом та ін.), ця переоцінка перетворюється на формування нових норм, досить специфічних у своїй природі. Тому доречним є вивчення формування ціннісних орієнтацій студентської молоді у системі культуротворчої діяльності.

Молодь – це одна з основних суспільних рушійних сил. Залежності від її світоглядної позиції буде здійснюватися розвиток держави. Стрімкий розвиток технократичних процесів, посилення інтересу до гуманітарного знання на сучасному етапі соціогенезу не забезпечують необхідного культурного становлення особистості, що значною мірою пов'язано з необхідністю розвитку нових технологій виховання, спроможних сформувати високорозвинені морально-духовні ціннісні орієнтації студентської молоді сьогодення.

Проблема формування ціннісних орієнтацій ніколи не втрачала своєї значущості. Її дослідженню присвячені роботи науковців: І. Беха, Л. Виготського – вивчення психологічних засад ціннісних орієнтацій у структурі особистості, В. Бутенка – формування ціннісних орієнтацій у процесі естетичного виховання, О. Сухомлинської, В. Постового – орієнтація молодого покоління на втілення в життя національної ідеї і продовження української культурно-історичної традиції виховання та ін.

Мета даної статті полягає в аналізі ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді, що формуються у системі культуротворчої діяльності.

За результатами теоретичного дослідження визначено, що відповідно до стратегії розвитку сучасної освіти психолого-педагогічна наука ставить за мету виховання всебічно і гармонійно розвинену особистість, яка передбачає розвиток її ціннісно-сислової сфери, тобто ціннісних орієнтацій. Ціннісні стимули торкаються особистості, структури самосвідомості, особистісних потреб. Без них немає ні розуміння суспільних інтересів, ні справжнього самоствердження людини.

На рівні особи цінність – це “якісний стан глибини усвідомлення призначення свого “Я”: бути духовно вільним, нести добро через активне неприйняття обмеженості свободи вибору ідеалу і права на власне бачення смислу та служіння вищій ідеї” [3, 52]. Іншими словами, “цінність є основою вибору суб'єктом цілей, засобів, результатів та умов

діяльності, що відповідають на запитання: “В ім’я чого здійснюється дана діяльність” [4, 426].

Отже, цінності виступають специфічним об’єктом діяльності, а саме культуротворчої діяльності – процесу впорядкування й систематизації уявлень людини про навколишній світ, соціальні стосунки і саму людину, результати її діяльності розглядаються як феномени культури. Система таких уявлень і ставлень є культурною силою розвитку людства, яка розкриває аксіологічну складову культуротворчого процесу. Ця складова характеризується емоційно-ціннісним ставленням до дійсності, що забезпечує формування емоційно-ціннісних критеріїв культуротворчості.

Ціннісні орієнтації як складна соціально-психологічна характеристика особистості, що характеризує спрямування і зміст її активності, визначає загальний підхід до світу, надає сенсу і напрямку особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. Тобто ціннісні орієнтації виступають як установка на сприйняття надбань мистецтва у процесі культуротворчої діяльності, які формують почуття особистості. Отже, умовою їх формування є готовність до накопичення знань про мистецтво, а мотив – зацікавленість студентів у пізнанні, оцінюванні та відображенні мистецьких творів.

Своєрідність культуротворчої діяльності полягає у тому, що воно активно спирається на попередній суспільний естетичний досвід і при цьому не втрачає оригінальності особистісного естетичного освоєння дійсності. Завдяки культурологічній ідеї як основі культуротворчості, вона ґрунтується на узагальненні, зміцненні системоутворювальних виявів (моделювання та використання різних засобів, які виявляються в інтересі до культурних явищ, знанні музики, літератури, живопису, хореографії та інших видів мистецтва, розумінні їх тощо). При цьому важливо підкреслити, що на зміну монологічній формі приходять діалог культур, який охоплює у собі різні аспекти суспільного життя.

Ціннісне ставлення до мистецьких скарбів характеризується тими ідеалами, нормами, установками, потребами, інтересами, смаками, що утворюють систему ціннісних орієнтацій особистості. Використання *естетичних цінностей* як предметів та явищ дійсності у їх цілісності, гармонії та красі, сприяє формуванню у студентів естетичної свідомості (естетичних почуттів, ідеалів, смаків), понять, категорій “гармонія”, “прекрасне”, “піднесене”, “естетичне”.

Реалізація знань, набутих у процесі спілкування з цінностями культури, відбувається у діяльності особистості, в якій розкривається її здатність до перетворювальної дії. Культуротворчість дозволяє її учасникам знаходити те, що вони відчувають або сприймають у житті і узгоджувати здобуте з багатогранністю ціннісного ставлення, враховувати при цьому досягнення минулого.

Таким чином, виокремлюючи динамічність засвоєння культурних цінностей (соціальних, художніх, естетичних), визначаємо праксеологічну складову культуротворчої діяльності студентів. Їх ціннісне ставлення породжує прагнення до бережливості, що стимулює діяльність особистості, спрямовану на покращення життя її власного, суспільства, народів і людства; результатом якої є зовнішні досягнення культури.

Відповідно праксеологічну складову культуротворчої діяльності студента можна розглядати як форму її зовнішнього вираження. Вона виявляється у активності особистості, спрямованій на творче пізнання, засвоєння культурних надбань, і виражається у власній перетворювальній діяльності.

Ціннісні орієнтації формують ставлення людини до різних видів діяльності. Вони є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості, закріплені її життєвим досвідом, всією сукупністю її переживань [1].

Система цінностей – це та ланка, яка об’єднує суспільство та особистість, задіюючи її до системи суспільних відносин” [5, 3].

Цінності скріплюють громадську єдність, цілісність соціуму, перешкоджаючи руйнівному впливу ззовні. Роль особливих зв’язків у суспільстві здійснюють соціальні цінності, що виступають у формі суспільно-політичних ідеалів, ідей, цінних настанов,

орієнтацій тощо. Виконуючи важливу роль інтегруючих, соціалізуючих, комунікативних засад у житті суспільства, цінності забезпечують духовно-вольову єдність суспільства, високий рівень самосвідомості й організацію його членів.

Отже, *соціальні цінності* є одними з основних цінностей, які забезпечують процес соціалізації особистості, залучають її до культурних надбань, вироблених суспільством з метою встановлення гармонії людини з навколишньою дійсністю: природою, соціальним середовищем.

Соціально-ціннісні позиції студентів взаємопов'язані з утвердженням *художніх цінностей*, які знайшли своє вираження у засобах мистецтва, визначених соціально-історичним етапом, суспільною ситуацією. У процесі культуротворчої діяльності здійснюється формування поняття про мистецтво як явище, що знаходиться у тісному взаємозв'язку з соціальними процесами, які відбуваються у суспільстві. Художні цінності сприяють утвердженню образного мислення, емоційно-почуттєвій активності, здібності сприймати навколишнє середовище у його розмаїтті й виразності форм, розвитку у студентів уявлень і понять про мистецтво як художнє явище, утворене за естетичними закономірностями.

У спілкуванні з мистецтвом: екскурсії в музеї, виставки, зустрічі з майстрами мистецтва реалізується зв'язок особистості з суспільством, засвоюються загальносуспільні норми, вимоги, оцінки, що сприяє якісним змінам в естетичній свідомості – отримується нова ціннісна інформація, сприяє внутрішньому розвитку особистості. На думку Г.Падалки, перевагу варто віддавати тим засобам художнього впливу, які б найбільшою мірою сприяли розвиткові творчих здібностей, уяви, комунікабельності, невимушеності поведінки студентів [4, 59].

У процесі цих заходів, скоординованих виховними установами навчального закладу, відбувається розвиток творчого бачення, пам'яті, уяви, накопичення знань. Пізнання студентами цінностей культури дає можливість комплексно сприймати мистецтво як джерело набуття власного досвіду, а засвоєнні знання певного його виду передбачається використовувати у процесі культуротворчої діяльності.

У ході дослідження культуротворчої діяльності студентів педагогічного вузу визначено, що естетико-виховний процес ефективний при систематичному проведенні занять творчих колективів, гуртків тощо, які залежать від реальних навчально-матеріальних умов, методів та форм управління виховним процесом у вищих педагогічних закладах. Слід зазначити, що основні напрями культуротворчої діяльності визначаються системою виховної роботи, проте лише студент як особистість реалізує їх і виробляє свої індивідуальні форми творчої активності. Активність студента виступає механізмом залучення його в культуротворчий процес як суб'єкта.

Тому виділяємо суб'єктивну складову культуротворчої діяльності, яка характеризується системою знань і практики перетворювальної діяльності, що розкривають місце особистості в соціокультурному просторі. Особистість соціокультурна за своєю сутністю, але в той же час виявляє свою індивідуальність у способах діяльності.

Суб'єктивна складова культуротворчої діяльності у вищих педагогічних закладах створює умови для активізації сфер культурних потреб та інтересів студента, для розкриття його здібностей, забезпечення самовдосконалення і самореалізації, визначення шляху перетворення дійсності.

Слід зазначити, що реалізація аксіологічної та праксеологічної складових культуротворчої діяльності вимагають активності студента, як суб'єкта процесу, то їх виявлення відбувається через функціонування суб'єктивної складової, яка забезпечує суб'єктивність ціннісного ставлення до явищ навколишнього середовища як здатність до творчого моделювання змісту й характеру культуротворчості відповідно до естетичних принципів та закономірностей.

Суб'єктивність студента педагогічного закладу відображає індивідуальність його професійної діяльності, яка поєднує педагогічну практику і культурний саморозвиток, і

виступає критерієм включення майбутнього вчителя в культуротворчу діяльність, тому що виявляє принципову суб'єктивність вибіркового, особистісного ставлення до цінностей і смислів, схильність до її творчого інноваційного розвинення.

Виділені складові культуротворчої діяльності не існують відокремлено одна від одної і функціонують у цілісному навчально-виховному процесі, які забезпечують формування ціннісних орієнтацій студентів вищих педагогічних закладів.

Студенти не обмежуються бажанням пізнати світ, виявити своє ставлення до дійсності. Вони прагнуть гармонізувати існуючі компоненти свого ставлення і тим самим стверджувати естетичні цінності. Набутий досвід особистісної самоактуалізації в культурі формує мотивацію студентів до здійснення культуротворчої діяльності на аксіологічних засадах.

Зважаючи на викладене, ми можемо зробити такі *висновки*, що:

– формування ціннісних орієнтацій студентів педагогічних закладів відбувається у культуротворчій діяльності як особливому процесі, який ґрунтується на пізнанні культурних явищ і предметів, розкритті їх сутності, спрямована на самореалізацію особистості, вимагає власної активності студента як суб'єкта культури;

– формування ціннісної сфери у процесі культуротворчої діяльності передбачає наявність певного рівня естетичних ставлень особистості до дійсності і мистецтва, виражається через естетичне сприйняття, потребу, оцінку, ідеали, смаки, творчу естетичну активність;

– культуротворча діяльність, яка несе великий інформаційно-змістовий вплив на студентів, акумулює їх увагу до культурних цінностей, через які збагачує їх культурний тезаурус, активізує при цьому внутрішній особистісний потенціал, організуючи до творчої діяльності, взаємопов'язує світогляд, смаки, погляди, переконання, ідеали.

Проте у подальшій розробці даного питання необхідно продовжити дослідження ціннісних орієнтацій студентів вищих педагогічних закладів у процесі культуротворчої діяльності за її структурними компонентами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Людина і світ: підручник /За ред. Губернського Л.В., Приятельчука А.О. – К., 1999. – С. 26 – 28.
2. Падалка Г. Естетична культура майбутніх вчителів та умови її формування// Вища й середня пед. освіта. – Київ, 1991. – №15. – С. 59.
3. Пономаренко В.А. Психология духовности. – М.: ИИП “Изд-во Магистр”, 1998. – 194 с.
4. Сагатовський М.І. Цінності і роль їх у житті суспільства і людини //Філософія: Підручник / За ред. Г.А. Зайченка та ін. – К.: Вища шк., 1995. – С. 424 – 435.
5. Тюрина В.А., Научитель Е.Д. Ценностные ориентации: Учебное пособие. – К.: ООО “Международ. Фин. Агенство”, 1988. – 343 с.

УДК 37. 013. 42

С.Г. Шебанова

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ “Я”-КОНЦЕПЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Соціальна адаптація особистості завжди була предметом особливої уваги з боку суспільства. Але особливої актуальності тема соціальної адаптації індивіда набуває у перехідний період розвитку суспільства, бо нестабільність, що панує на всіх щаблях структури соціуму, зумовлює виникнення ряду негативних явищ, які ускладнюють процес соціальної адаптації і викликають його порушення – соціальну дезадаптацію, зокрема шкільну. Як не прикро, але саме поширення явища соціально дезадаптованої поведінки, а саме – асоціальної, деструктивної, кримінальної, аддиктивної викликає тривогу у сучасних